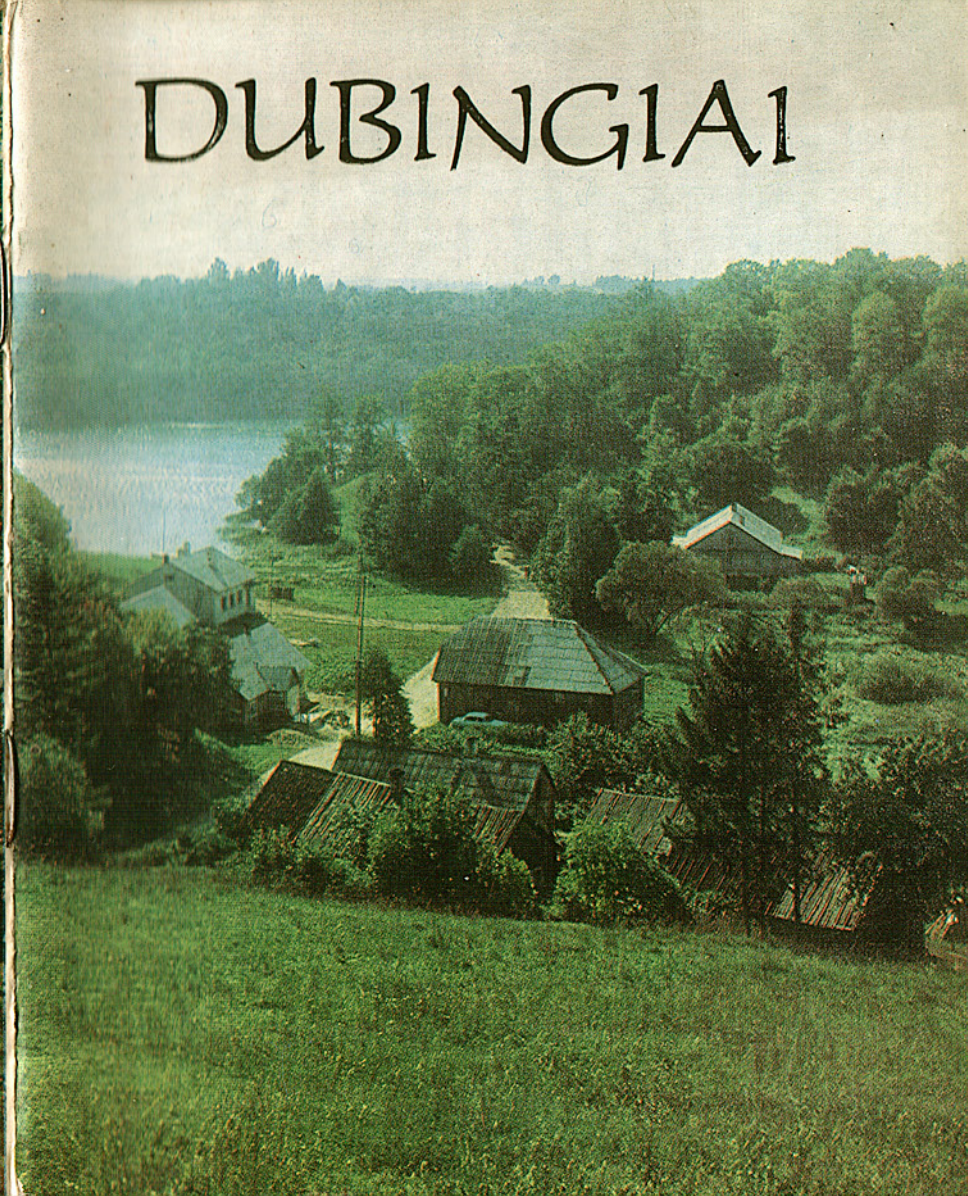

DUBINGIAI

JUOZAS IŠKAUSKAS

DUBINGIAI

LEIDYKLA „MINTIS“ • VILNIUS 1974

IŠ VILNIAUS Į DUBINGIUS PATOGIAUSIA VAŽIUOTI MARŠRUTINIAIS AUTOBUSAIS.

PRIEMIESTINĖJE AUTOBUSŲ STOTYJE KELEIVIŲ PASLAUGOMS AUTOBUSAI:

VILNIUS — DUBINGIAI PER ŽALKTYNĘ (61 MARŠRUTAS, 4 REISAI KASDIEN);

VILNIUS — DUBINGIAI PER GIEDRAIČIUS (67 MARŠRUTAS, 3 REISAI KASDIEN).

IŠ VILNIAUS IKI DUBINGIŲ 57 km, KELIONĖ AUTOBUSU TRUNKA KIEK ILGIAU KAIP PUSANTROS VAL.

KELIONIŲ PĖSČIOMIS MĖGĖJAMS PATARIAMA VAŽIUOTI 61 MARŠRUTO AUTOBUSU IKI SUSTOJIMO „ŽALKTYNĖ“.

TOLIAU KELIAUTI PO DUBINGIŲ LANDŠAFTINIO DRAUSTINIO TERITORIJĄ GALIMA PĖSČIOMIS. LAIMINGOS KELIONĖS!

Į DUBINGIUS

Pastaraisiais metais Dubingių apylinkes aplanko tūkstančiai turistų ir poilsiautojų iš įvairiausių vietų. Daugiausia, žinoma, čia pamatysi vilniečių, nes iš sostinės iki šio nuostabaus gamtos kampelio — ranka pasiekti, vos keliasdešimt kilometrų kelio. Tačiau karštomis vasaros dienomis ne tik vilniečiai traukia prie Dubingių ežerų ir miškų. Atvyksta čia turistų iš tolimiausių Lietuvos vietų, iš Latvijos, Estijos, net iš Maskvos, Leningrado. Visus vilioja reto grožio Dubingių apylinkių gamta.

Labiausiai Dubingius puošia ilgas, siauras, stačiais šlaitais Asvejos ežeras. Nors Lietuvoje mėlynuoja tūkstančiai ežerų eže-

91(TL)
Iš 32

I $\frac{284-073}{M 851 (10)-74}$ 121-73

© Leidykla „Mintis“, 1974

rėlių, tačiau Asveja savaip graži, su niekuo nepalyginama, nepakartojama. Apylinkėse tyvuliuoja dar keli ežerai — Žvernas, Baluošai, Viranglis, Gaveikiai, Berža ir kt. Kraštovaizdį gražiai papildo ir nedideli upokšniai: Dubinga, Melnyčėlė... Paežerėse, paupiuose išsitiesusios miško juostos. Kai kurie iš tų miškų — lietuviškos senagirės, išlaikiusios būdingąsias senovinio miško savybes. Pilna čia visokiųjų gamtos gėrybių — grybų, uogų, įvairi flora ir fauna. Asvejos ežeras ir apylinkės paskelbti landšaftiniu draustiniu.

Šiauriniame Asvejos ežero krante pabiręs Dubingių miestelis.

SENIEJI DUBINGIAI...

... IR SENAS AŽUOLAS

Tai nedidelė gyvenvietė Molėtų rajone, apylinkės ir tarybinio ūkio centras. Dubingių praeitis šimtmečiais skaičiuojama. Apie tolimus šios vietovės laikus šiandien mums primena į vakarus nuo miestelio, paežerės kalvoje stūksantis piliakalnis su buvusios pilies liekanomis.

Buržuazinės santvarkos metais Dubingiuose veikė pagrindinės LKP ir komjaunimo kuopelės, o hitlerinės okupacijos metais čionykščiuose miškuose sau prieglobstį rasdavo tarybiniai partizanai.

Iš Dubingių apylinkių kilęs, čia kurį laiką gyveno Lietuvos revoliucinio judėjimo dalyvis, proletarinis rašytojas A. Maginskas.

Tarybinės santvarkos metais Dubingiai išgarsėjo kaip turizmo ir poilsio vietovė. Jau dabar čia savo poilsines pasistatė kai kurios Vilniaus įmonės. Ateityje Dubingių vaidmuo šioje srityje dar padidės.

Dubingių apylinkėse aptikta nemaža archeologinių paminklų — piliakalnių, pilkapynų, alkviečių. Šio krašto senosios pra-

PILKAPIS RYTINĖJE
DUBINGIŲ MIŠKO
DALYJE

DEGSNĖS —
LABOTIŠKIŲ
PILKAPYNAS

eities liudininkai dar mažai tyrinėti. Iš esamų radinių pavyzdžių spėjama, kad jau II—I tūkstantmetyje pr. m. e. Dubingių apylinkėse gyventa žmonių.

Bendžiukų kaimo laukuose stūkso seniausias Dubingių apylinkių piliakalnis. Tai aukšta kalva, kurią senovėje supo ežerai ir pelkės. Deja, dėl daugelį metų čia vykusių žemės darbų piliakalnis nustojo pirmykščio vaizdo.

Rytinėje Dubingių miško dalyje (apie 7 km į rytus nuo miestelio) aptiktas išpūdingas archeologinių paminklų kompleksas — didžiausias šių apylinkių pilkapynas. Jame — apie 170 pilkapių.

Degsnės — Labotiškių pilkapyne, maždaug 3 km į vakarus nuo Dubingių, dunkso daugiau kaip 40 pilkapių. Čia atkasta geležinių antskydžių, sagių, sagčių, pentinų, kirvukų. Manoma, kad šiuose pilkapiuose buvo laidojama prieš pusantro tūkstantčio metų.

Pilkapynų yra ir kitose Dubingių apylinkių vietose (Voronų, Žingių kaimuose ir kt.).

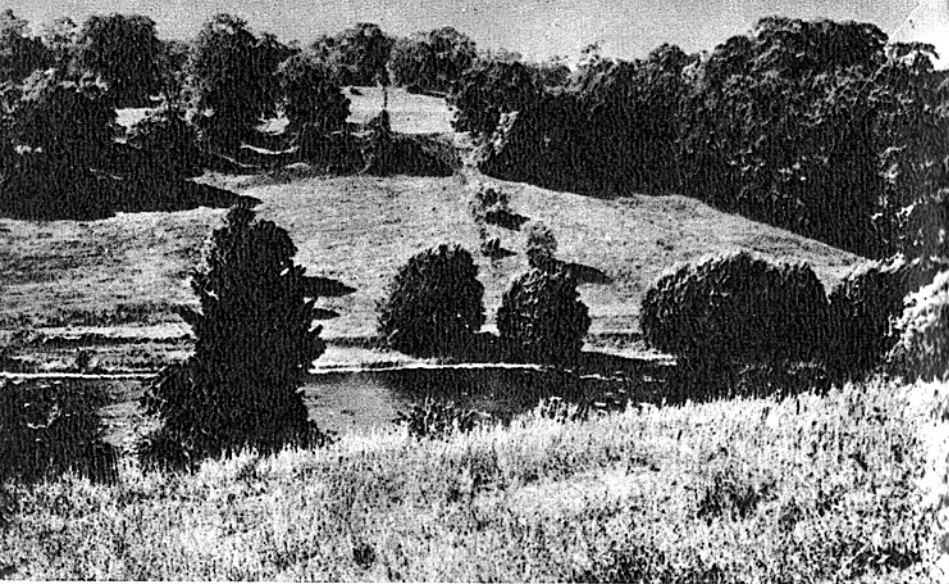
Asvejų pakrantė į pietus nuo piliakalnio žmonių vadinama Alka. Spėjama, kad čia yra buvusi senojo lietuvių kulto vieta — šventasis miškas.

Kaip matyti, arti Dubingių miestelio, taip pat Baluošų ežerą supančiuose miškuose, yra daug archeologinių paminklų. Intensyvesni jų tyrinėjimai atskleis ne vieną įdomų šių vietovių praeities puslapį.

Rašytiniuose šaltiniuose Dubingių vietovė aptinkama nuo XV a. pirmosios pusės. Kryžiuočių kronikose minima, kad 1334 m. ordino magistras su savo kariuomene nužygiavo į Dubingių ir Šešuolių žemę... Po smarkių mūšių čia paliko išžudytų 1200 vyrų ir moterų.

1375 m. kalavijuočiai išbuvo Dubingiuose 10 dienų, apylinkes žiauriai nuniokojo, išsivedė kelis šimtus belaisvių. Tačiau jų žygis baigėsi liūdnai: nuo didelių šalčių žuvo gausybė grobikų.

DUBINGIŲ PILIAKALNIO VAIZDAI

Nuo XV a. Dubingiai priklausė Lietuvos didžiajam kunigaikščiui, kuris čia turėjo savo vietininkus. J. Dluogošas rašė, kad... „į Dubingius, kur Vytautas buvo pasistatęs naują pilį, vandens keliu atvyko Jogaila...“

Vis labiau įsigalint atskiriems feodalams, didėję valstiečių išnaudojimui, nuo XVI a. pradžios Dubingiai atiteko didikams Radviloms. Radvilos šiai vietai skyrė nemažą reikšmę. Apie tai galima spręsti iš to, jog jie save tituluodavo Biržų ir Dubingių kunigaikščiais. XVII a. dokumentuose (inventoriuose) aptikta daug duomenų, iš kurių galima susidaryti buvusios Radvilų pilies vaizdą.

Pilies teritorijoje dominavo mūriniai kunigaikščio rūmai su dviejų aukštų bokštu šalimais. Reprezentacinės patalpos, kuriose priiminėdavo iškiliuosius svečius, buvo ištaigingai įrengtos. Rūmus supo ažuolynas.

Pirmasis iš Radvilų Dubingių šeimininku pasidarė Jurgis Radvila, pasižymėjęs mūšiuose su Teutonų ordinu ir totoriais, todėl amžininkai jį vadindavo Nugalėtoju.

Ypač glaudžiai su Dubingiais buvo susijęs jo sūnus Mikalojus Radvila Rudasis. Tai žymus feodalinės Lietuvos valstybės veikėjas, didysis etmonas, kovojęs prieš Livonijos ordną, totorių ordas. Mikalojus Radvila buvo Lietuvos—Lenkijos unijos priešininkas. Iš Dubingių kilusi jo sesuo gražuolė Barbora Radvilaitė, slapta susituokusi su Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu Žygimantu Augustu. 1547 m. apie penketą mėnesių, kol Žygimantas buvo išvykęs seimo reikalais į Lenkiją, ji praleido Dubingių pilyje. 1548 m. Barbora Radvilaitė iškilingai buvo įvesta į didžiojo kunigaikščio rūmų menes Vilniuje.

Mikalojus Radvila buvo aršus Kalvino mokyto šalininkas, visokiomis priemonėmis propagavo šį tikėjimą Lietuvoje, kalvinizmo išpažintojams savo valdose steigė maldos namus. Nuo Vytauto laikų Dubingių pilies teritorijoje stovėjusi medinė katalikų bažnyčia buvo sugriauta, o jos vietoje iškilo mūrinė reformatams-kalvinistams. Dubingių kalvinų bažnyčioje buvo

KALVOTOS DUBINGIŲ APYLINKĖS

palaidoti kai kurie iš Radvilų. XVIII a. pradžioje minėta kalvinių bažnyčia jau buvusi apleista, nes kalvinizmo šalininkų Lietuvoje sumažėjo. Ilganiui ji ir visai sugriuvo. Iki mūsų dienų išliko tik pamatai ir rūšiai. Prieš keliasdešimt metų čia buvo vykdomi kasinėjimai. Iš bažnyčios inventorių buvo žinoma apie ten esančius Radvilų mauzoliejų, marmuro antkapius. Kasinėjimų metu aptikta kriptą su karstu, rūsyje rasta marmuro gabalų, juvelyrinių dirbinių.

Dar ir dabar vietos žmonės kalvą už tilto vadina Kalvino kepure.

XVI a. antroje pusėje — XVII a. pradžioje Dubingiai buvo reikšmingas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės centras; jie pažymėti ir 1613 m. Lietuvos žemėlapyje. Čia vystėsi amatai, dirbo drobių audyklos. Esą, Dubingiuose išaustos medžiagos buvę aukštos kokybės, konkuravę net su Karaliaučiaus manufaktūrų dirbiniais.

Paskutinysis iš Radvilų Boguslavas Radvila, paveldėjęs Dubingius, juos visiškai apleido ir galų gale išnuomojo tūlam J. Jaspersui. XVIII a. Dubingių šeimininkai ne kartą keitėsi. Pagaliau 1808 m. Dubingius nupirko M. Tiškevičius. Gobšus grafas smarkiai išplėtė savo valdas. Geriausios Dubingių žemės, ežerai, miškai priklausė Tiškevičiui.

Siaurės karo metu Dubingių pilį smarkiai nuniokojo švedai. XIX a. pradžioje iš buvusių kunigaikščio rūmų liko tik griuvėsiai. Nuskurdo ir aplinka: išnyko ažuolynas, išseko tvenkiniai.

Drūsių kaime, netoli Dubingių, yra švedkapių. Dar ir dabar vietos valstiečiai čia išaria XVII—XVIII a. monetų, kitų daiktų.

Istoriniai Dubingių įvykiai rado gana platų atgarsį ir grožinėje literatūroje. Jau XVI a. pabaigoje Vilniuje lotynų kalba išleistoje J. Radvano poemoje „Radviliada“ pakiliai aprašoma Radvilų giminės istorija, daug vietos skiriama karinei jų šlovei išaukštinti. Minėtieji istoriniai įvykiai nuskambėjo ir naujausių laikų lietuvių literatūroje. Poetas ir dramaturgas Balys Sruoga šią epochą vaizduoja savo dramos kūrinuose „Radvila Perkū-

nas“ ir „Barbora Radvilaitė“. Dramaturgas Juozas Grušas scenos kūrinyje „Barbora Radvilaitė“ siekia per praeitį giliau suvokti šiandieną, istorinėse asmenybėse išvėgti mūsų epochos žmogaus bruožus.

Ilgainiui šalia magnatų dvaro išaugo ir Dubingių miestelis. Jis, taip pat keletas gretimų kaimų, priklausė Dubingių palivarkui. Dubingiai iš kitų aplinkinių vietovių skyrėsi tuo, kad čia ypač gausu buvo bajorų ir žiemionių. Žiemionys — kunigaikštystės kariai, Radvilai atvykus į Dubingius, turėdavo prisistatyti raiti, su kario apranga, šarvais ir ginklais. Pagrindinė jų pareiga buvo saugoti dvaro žemes nuo užpuolikų. Tačiau XIX a. pradžioje žiemionys neteko savo vaidmens.

XVII a. viduryje Dubingių apylinkėse smarkiai daugėjo palivarkų. Steigiant naujus palivarkus, iš valstiečių buvo atimamos derlingiausios žemės. Jie buvo iš jų iškeliami arba verčiami dirbti palivarko žemėje. Vis žiauriau išnaudojami, valstiečiai ėmė priešintis feodalinės valdos savininkams bei baudžiavinės priespaudos vykdytojams. Nebepakeldami skurdo ir priespaudos, jie mesdavo savo sodybas ir pabėgdavo.

Kai 1863 m. visame krašte užvirė kova prieš carinę priespaudą, neliko abejingi ir Dubingių apylinkių valstiečiai. Ginkluoti dalgiais, iš dalgių padarytais durtuvais, šakėmis, ne kurie ir šautuvais, jie kilo prieš caro valdžios pareigūnus, dvarininkus.

1863 m. kovo 30 d. vietos dvarininkų iškviestas kapitono Timofejevo kazokų būrys netikėtai užpuolė menkai ginkluotus sukilėlius. Po mūšio jie buvo priversti pasitraukti į Purviniškių miškus.

Už 13 km nuo Dubingių, Purviniškių miške (prie Meironių kaimo) stūkso akmuo su užrašu „MAI“ (gegužis). Žmonės pasakoja, kad šis akmuo — 1863 m. sukilimo įvykių liudininkas. Esą, šiose vietose sukilimo metais, gegužės mėnesį, slapstėsi kazokų išblaškyti sukilėliai. Ir dabar tas akmuo Mojaus vardu vadinamas.

Buržuazinės santvarkos metais Dubingiai atsidūrė pačiame Lietuvos pasienyje, todėl jiems nebuvo jokių perspektyvų augti. Miestelio gyventojų netgi ėmė mažėti. Pavyzdžiui, XIX a. pabaigoje Dubingiuose gyveno daugiau kaip 360 žmonių, o 1923 m. — tik apie 300. Valstiečius alino nepakeliami mokesčiai, varžytynės. Trūko darbo, nes veikė tik kelios smulkios amatininkų dirbtuvėlės.

To meto Lietuvos turizmo draugija bandė Dubingius propaguoti kaip visais atžvilgiais įdomų turizmo objektą. Draugijos iniciatyva 1938 m. prie Asvejos ežero iškilo turistams skirtas medinis pastatas — poilsinė. Tačiau dėl transporto priemonių brangumo į Dubingius retai užklydavo turistų ar poilsiautojų. II pasaulinio karo metu poilsinė sudegė.

1924 m. Dubingiuose įsikūrė pagrindinė komunistinė kuopelė. Aktyviai veikė J. Stoškevičius-Stoškus, Z. Medanskis ir kiti

vietos gyventojai komunistai. Revoliucinių švenčių metu miestelyje ir apylinkėse iškildavo raudonos vėliavos, gyventojus pasiekdavo revoliucinė literatūra. Atvežtos literatūros nepakakdavo, todėl komunistai vietoje ją šapirografu daugindavo. Dalį jos versdavo ir į lenkų kalbą, nes apylinkėse buvo nemaža lenkiškai kalbančių darbininkų bei valstiečių.

Miestelyje veikė ir Lietuvos komjaunimo pagrindinė kuopelė. 1928 m. jos sekretorium buvo išrinktas Aleksas Maginskas, aistringas revoliucionierius, proletarinis rašytojas, savo neilgą gyvenimą skyręs kovai už socializmo pergalę Lietuvoje. A. Maginskas gimė 1907 m. Molėtų rajono Dubingių apylinkės Kuriškių kaimo vargingųjų valstiečių šeimoje. Anksti netekęs tėvų, savo vaikystės vasaras pardavė buožėms. Tik dvi žiemas jam teko lankyti Dubingių pradinę mokyklą. Vėliau — darbas batų dirbtuvėje, prie statybų ir kt.

MOKYTOJAS
PETRAS BARŠAUSKAS

Nuo ankstyvos jaunystės A. Maginskas įsijungė į revoliucinę veiklą. 1926 m. jis jau pagrindinės LKJS narys. 1929 m. priimtas į Lietuvos komunistų partiją. 1931 m. jaunas revoliucionierius suimamas ir nuteisiamas penkeriems metams kalėti. Kalėjime, draugų padedamas, mokėsi, ištraukė į literatūrinį darbą. Pirmieji jo kūrinėliai pateko į politinių kalinių laikraštį „Kovo-tojas“.

Išėjęs iš kalėjimo, A. Maginskas vėl dalyvavo revoliucinėje kovoje, dirbo literatūrinį darbą. Bendradarbiavo pažangioje legalioje spaudoje, savo kūrinius siuntinėjo ir į užsienio lietuvių darbininkų laikraščius.

Atkūrus Tarybų valdžią Lietuvoje, A. Maginskas pasinėrė į žurnalistinį darbą. Hitlerinei Vokietijai užpuolus Tarybų Sąjungą, jis evakavosi į Karagandos miestą Kazachstane. Ten susirgo plaučių uždegimu ir 1942 m. mirė.

Literatūrinis A. Maginsko palikimas — tai eilėraščiai, apsakymai, apybraižos bei straipsniai literatūros klausimais. Vertingiausi jo kūriniai sudėti į 1950 m. išleistą „Rinktinę“.

A. Maginsko kūrybai turėjo įtakos J. Janonis, M. Gorkis. Pagrindiniai rašytojo kūrybos motyvai — darbo žmonių kova prieš buržuazinę santvarką, meilė gimtajam kraštui ir socializmo šaliai Tarybų Sąjungai.

Dubingiečiai, kaip ir visos Lietuvos darbo žmonės, pakiliai sutiko Tarybų valdžios atkūrimą.

1940 m. liepos 21 d. į Dubingių piliakalnį su raudonomis vėliavomis, transparantais susirinko gausus būrys apylinkės valstiečių, darbininkų. Įvyko mitingas, skirtas socializmo pergalei Lietuvoje pažymėti. Netrukus bežemiai ir mažžemiai valstiečiai gavo žemės, bedarbiai buvo aprūpinti darbu.

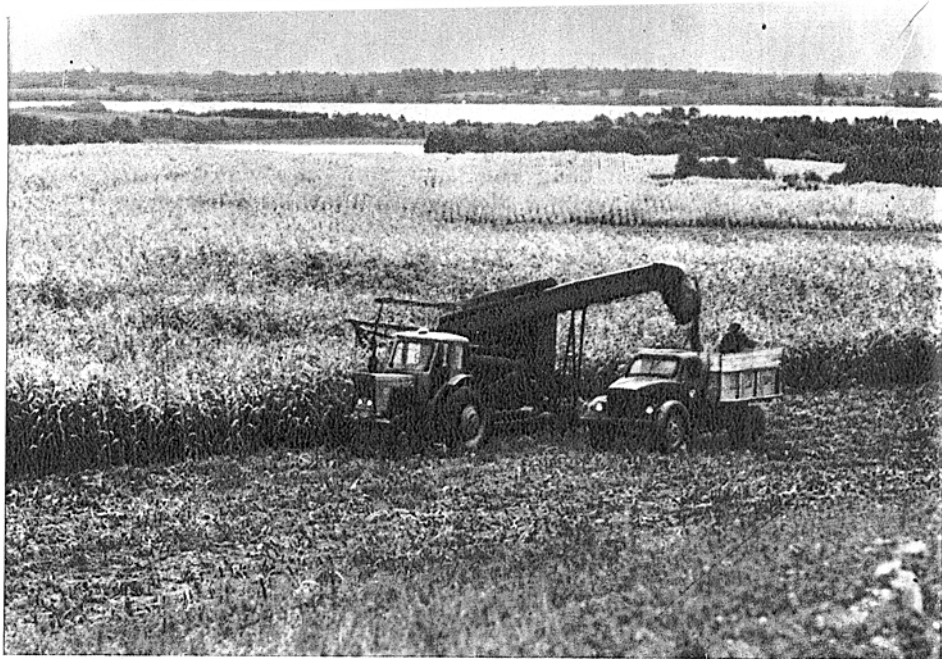
Tačiau 1941 m. birželyje naujojo gyvenimo kūrimą nutraukė hitlerinė kariauna. Jau pirmosiomis hitlerininkų šeimininkavimo dienomis dubingiečiai pamatė, kokiomis priemonėmis įgy-

vendinama naujoji „tvarka“. Dešimtys nekaltų tarybinių žmonių buvo išžudyti. Nuo hitlerininkų talkininkų rankų žuvo Dubingių pradinės mokyklos vedėjas P. Baršauskas, miestelio gyven-tojai Repšys, Ciltienė ir daug kitų.

Kovai su okupantais telkėsi tarybiniai partizanai. Rytiniame Asvejos ežero gale, Meironių kaime, buvo įsikūręs Kosto Kalinausko partizanų būrys. Čia susitelkė apie 50 kovotojų, kuriems vadovavo E. Baleišis (slapyvardis — E. Taujenis). Per visą okupacijos laikotarpį liaudies keršytojai nuleido nuo bėgių keliasdešimt karinių priešų traukinių, sunaikino daug tiltų, telefono linijų ir kitų objektų. Susirėmimuose su priešu partizanai nukovė kelis šimtus kareivių ir karininkų. Šio partizanų būrio vokiečiams suduoti smūgiai nuskambėjo po visą Lietuvą, keldami lietuvių tautos pasiryžimą dar aktyviau kovoti prieš hitleri-

TARYBINIO ŪKIO GYVENAMIEJI NAMAI

TARYBINIO ŪKIO LAUKUOSE

nius okupantus. Partizanų būryje telkėsi įvairių tautybių kovotojai: E. Baleišis, A. Aras, A. Černovas, P. Manaitis, A. Kuliešas, A. Lapinskas, L. Zigmantas, E. Saulevičiūtė, V. Sankinas ir daugelis kitų.

Dubingių apylinkių darbo žmonės visokiais būdais rėmė partizanus: parūpindavo jiems maisto, šiltų drabužių, įspėdavo, gresiant priešo pavojui. Partizanai, savo ruožtu, gelbėjo vietinius žmones nuo priverčiamųjų darbų ir fašistinės katorgos. Kovai prieš tarybinius partizanus hitlerininkai pasitelkdavo lietuvių ir lenkų buržuazinius nacionalistus. Nuo jų rankų 1944 m. birželio 1 d. žuvo 24 K. Kalinausko būrio partizanai. 1944 m. bir-

želio mėn. buržuaziniai nacionalistai išžudė keliasdešimt Dubingių miestelio ir aplinkinių kaimų gyventojų.

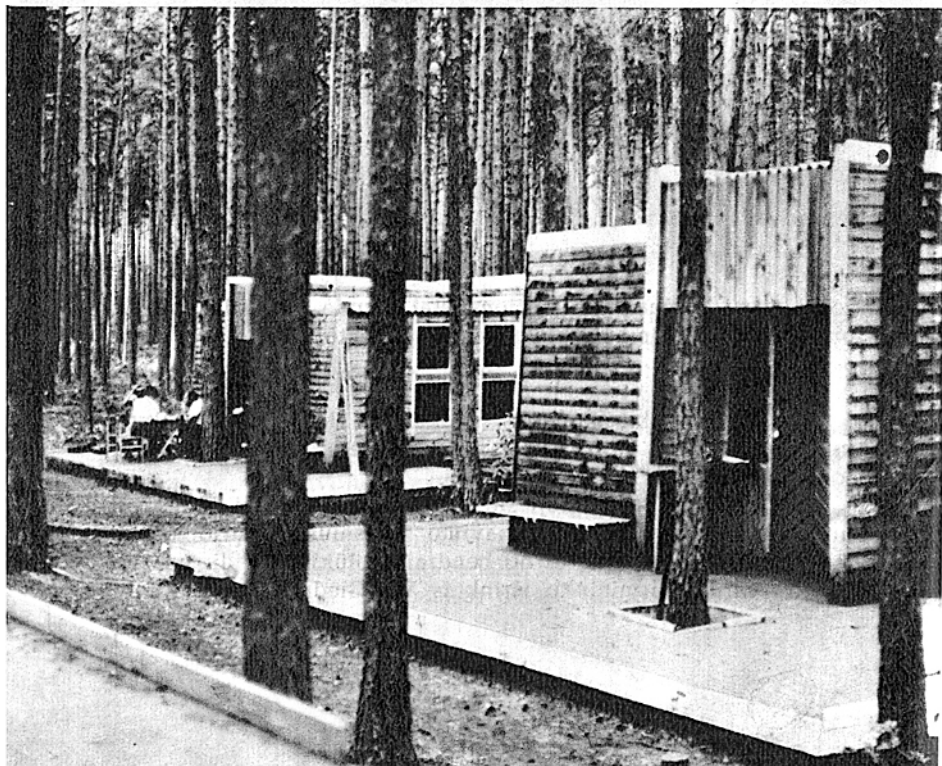
Pirmaisiais pokario metais, sunkiomis klasių kovos sąlygomis, dubingiškiai, kaip ir visos Tarybų Lietuvos gyventojai, kėlė naujojo gyvenimo statybą.

Jau 1949 m. vargingieji šių apylinkių valstiečiai žengė pirmuosius kolektyvinio ūkininkavimo žingsnius. Keturiolika šeimų pareiškė norą žemę dirbti bendrai. Kolūkis pavadintas „Pirmūno“ vardu, pirmininku išrinktas Vl. Giedrys. Pradžią buvo

sunki, tačiau tarybinė vyriausybė jaunoms žemės ūkio artelėms teikė didelę pagalbą: skirdavo žemės ūkio mašinų, mineralinių trąšų, sėklų. Vis daugėjo kolūkio narių, plėtėjo bendrai dirbamos žemės plotai.

1965 m. Dubingiuose įsteigiamas tarybinis ūkis. Žemdirbiai jame kasmet pasiekia vis geresnių ūkinių rezultatų, turtingiau gyvena: gausiau gamina grūdinių ir pašarinių kultūrų, mėsos ir pieno. Jau nuo 1961 m. dubingiškių namus, ūkinius pastatus apšviečia elektra. Pastaraisiais metais daug tarybinio ūkio darbuotojų šeimų persikėlė į dviaukščius mūrinius namus. Statomi ir modernūs ūkiniai pastatai.

KURO APARATŪROS GAMYKLOS POILSIO STOVYKLA

Dubingių apylinkės kultūrinis gyvenimas telkiasi vietos kultūros namuose. Visame rajone žinomi Dubingių saviveiklos kolektyvai: dramos ratelis, kaimo kapela, choras. Dramos ratelis ne kartą yra užėmęs pirmąsias vietas rajono saviveiklos apžiūrose. Plačiose apylinkėse dažnai skamba ir kultūros namų choro atliekamos dainos. Netrūksta skaitytojų Dubingių bibliotekoje.

Pastaraisiais metais Dubingiai vis labiau populiarėja kaip turizmo ir poilsio vietovė. Miške, prie ežero, jau pastatyta Vilniaus kuro aparatūros gamyklos stovykla. Kiekvieną vasarą poilsio nameliuose savo atostogas praleidžia gamyklos dirbančiųjų šeimos. Prie Dubingių ežerų laisvadieniais suvažiuoja Vilniaus statybos apdailos mašinų gamyklos kolektyvo nariai. Jaunimas čia rengia turistinius sąskrydžius, laiko PDG normas, organizuoja sportinius žaidimus. Darbo žmonių paslaugoms — palapinių miestelis, sporto aikštelės, valčių prieplauka. Ateityje panašaus tipo stovyklų bus įrengta daugiau, nes Dubingiai įjungti į Vilniaus miesto darbo žmonių aktyvaus poilsio zoną.

Vasaros mėnesiais Dubingiuose rengiamos jaunimo stovyklos, organizuojami žurnalistų, kultūros darbuotojų seminarai.

Seniausios žinios apie Dubingių apylinkės mokyklas siekia XVIII a. pabaigą. Dubingių apylinkėse bažnyčia ir dvaras varė intensyvią lenkinimo politiką, prie to prisidėjo ir tuo metu čia veikusios mokyklos.

Nuo 1860 m. Dubingiuose veikė parapijinė mokykla, kurią lankė vos keletas bajorų ir valstiečių vaikų. Po 1831 m. sukilimo carinė valdžia parapijines mokyklas suvalstybino, jos buvo pavadintos valdinėmis liaudies mokyklomis, dėstymas įvestas rusų kalba. Dubingiuose veikusioje triklasėje liaudies mokykloje mokslas prasidėdavo lapkričio 14 d. ir baigdavosi gegužės mėn. Mokiniai, baigę tris šios mokyklos klases, egzaminų laikyti važiudavo į Inturkę, Joniškį.

**PAMINKLAS ŽUVUSIEMS
KOMJAUNUOLIAMS
LIUDGARDOS MISKE**

Nuo 1921—1922 m. Dubingiuose veikė keturių skyrių pradinė mokykla, joje dirbo du mokytojai. 1926 m. čia buvo organizuoti ir kursai suaugusiems, bet po kelerių metų jie nustojo veikti.

1940 m. į Dubingių mokyklą buvo paskirtas dirbti mokytoju P. Baršauskas. Šis sudėtingą gyvenimo kelią nuėjęs žmogus Dubingiuose dirbo neilgai, tačiau jo vaisingos veiklos pėdsakai išliko šios apylinkės švietimo istorijoje.

Istoriniais 1940 m. naujai paskirtasis mokytojas šiame buvusiam buržuazinės Lietuvos užkampyje visą savo energiją skyrė kultūrinei ir visuomeninei veiklai. Jau pirmaisiais Tarybų valdžios mėnesiais jis įkūrė mokykloje komjaunimo ir pionierių organizacijas, vyresnio amžiaus neraštingus žmones telkė į vakarinius kursus, gerokai išplėtė mokyklos biblioteką. Tais metais smarkiai padaugėjo mokinių. Apylinkės gyventojams mokytojas P. Baršauskas dažnai skaitydavo paskaitas aktualiais gyvenimo klausimais, organizavo meno saviveiklą. Net savo butą pavertė visuomeninės veiklos židiniu: žmonės čia susirinkdavo pasiklausti radijo, paskaityti naujausių laikraščių.

1941 m., pačiomis pirmomis hitlerinės okupacijos dienomis, mokytojas P. Baršauskas buvo suimtas ir netrukus prie Giedraičių sušaudytas.

Į NAUJĄ MOKYKLĄ

1949 m. Dubingių pradinė mokykla buvo pertvarkyta į septynmetę. Šiuo laikotarpiu būta ir sunkių išmėginimų. Visiems laikams mokyklos istorijoje išliko pokario metais buržuazinių nacionalistų nužudytų mokinių komjaunuolių atminimas.

1950 m. iš Nemenčinėje vykusio komjaunimo aktyvo pasitarimo namo grįžo Dubingių komjaunuoliai Č. Ignatavičiūtė, V. Miknevičius ir tik ką paskirta pionierių vadovė N. Dolotova. Prie Liudgardos miško (4 km nuo Dubingių) iš pasalų jų vežimą užpuolė buržuaziniai nacionalistai. Visus tris jaunuolius jie žiauriai nukankino ir jų kūnus sumetė į ežerą. Po kiek laiko žuvusiųjų lavonai buvo surasti ir iškilmingai palaidoti Dubingių kapinėse. Ant jų kapo rajono komjaunuoliai pastatė granito pa-

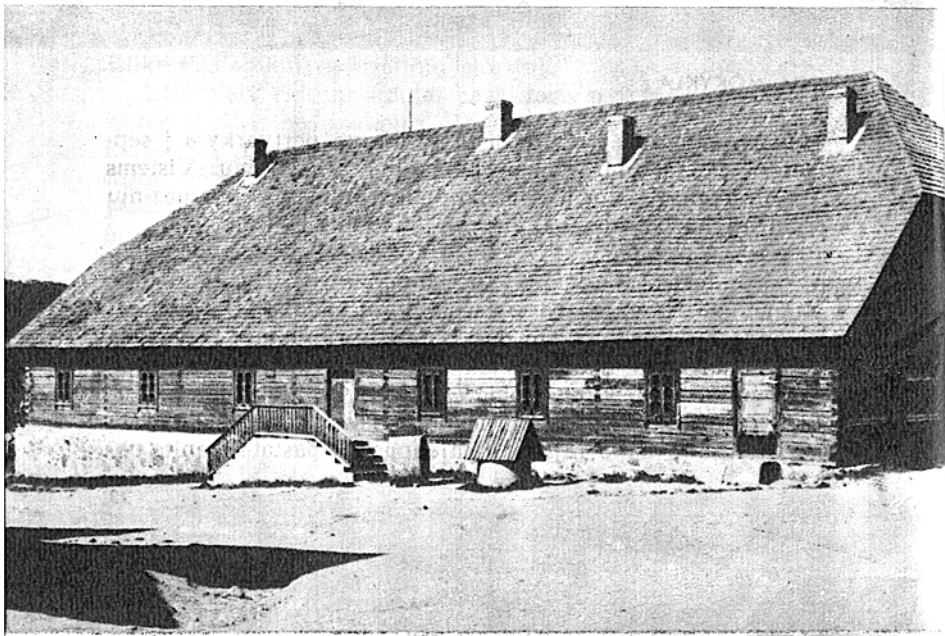
minklą. 1966 m. komjaunuolių žuvimo vietoje padėtas paminklinis akmuo. Dabar šią vietą lanko vietiniai žmonės, Dubingių svečiai. Dažnai čia sustoja jaunimo būreliai. Prie paminklo vyksta komjaunimo susirinkimai, čia jaunesiems dubingiečiams įteikiami komjaunimo bilietai.

Nuo 1963 m. Dubingių septynmetė pertvarkyta į aštuonmetę mokyklą. 1966 m. buvo reikšminga šventė mokyklai — ji perkelta į naujus, šviesius mūrinius rūmus. Šiuo metu mokyklą lanko apie 150 mokinių, joje dirba daugiau kaip dešimt mokytojų.

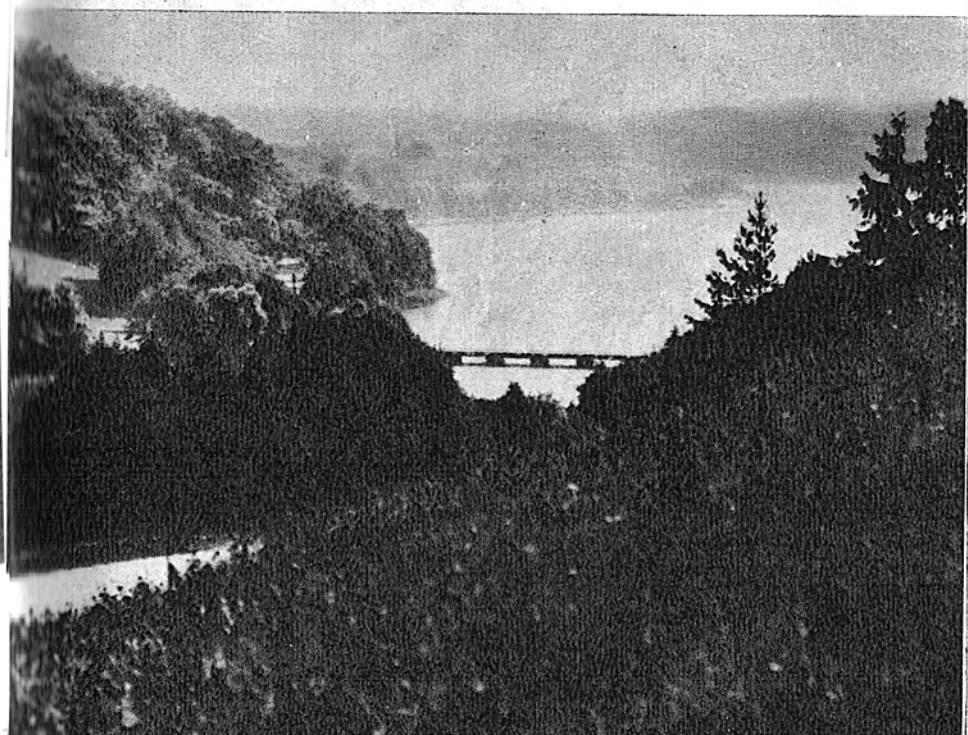
Centrinėje Dubingių miestelio dalyje, kelių sankryžoje, lankytojo dėmesį patraukia savitos formos senovinis pastatas. Tai XIX a. vidurio vietinės reikšmės architektūros paminklas — buvę užvažiuojamieji namai (karčema).

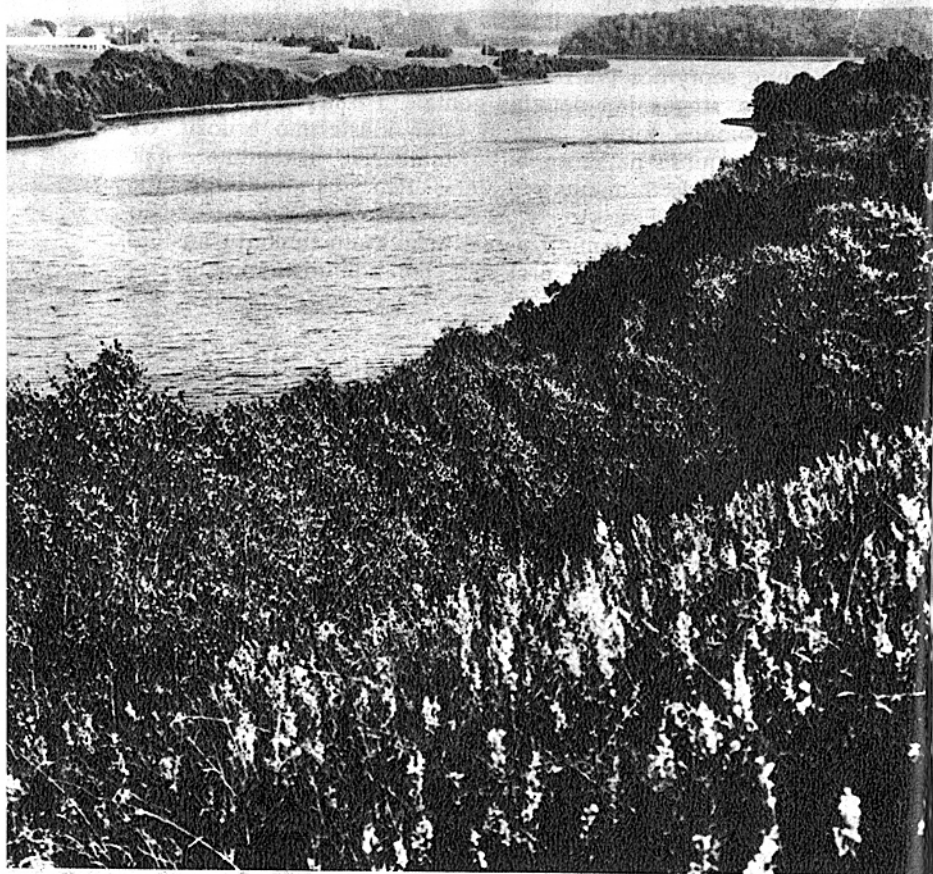
BUVUSIOJI KARČEMA — LIAUDIES ARCHITEKTŪROS PAMINKLAS

Pirmąsias pastatas, iškilęs 1842 m., buvęs medinis: sienos eglinių rąstų, pamatai mūriniai, o stogas dengtas šiaudais. Jam sudegus, ant senųjų pamatų iškilo naujas, erdvesnis statinys. Jame buvę septynios įvairios paskirties patalpos, atitvertos rąstų sienomis, stogas jau dengtas gontais. Fasadą puošė keturios medinės kolonos, kurios pastatui teikė klasicizmo bruožų. Užvažiuojamuosiuose namuose buvo kambariai užkandinei, nakvynei ir patalpos ūkiniams reikalams. Panašios struktūros buvę ir kiti to meto šios paskirties pastatai Lietuvoje. XX a. pradžioje Dubingių užvažiuojamieji namai ankstesnių funkcijų nustojo, patalpa buvo naudojama prekybos bei administraciniais reikalams.

ASVEJOS PLATYBĖS

ASVEJA — ILGIAUSIAS LIETUVOS EZERAS

Tarybiniais metais senieji Dubingių užvažiuojamieji namai kapitališkai suremontuoti. Dabar šis statinys valstybės saugomas kaip liaudies architektūros paminklas ir atiduotas LTSR Turizmo ir ekskursijų tarybai. Senoji Dubingių karčema tarnaus turizmo reikalams.

Didžiausią įspūdį Dubingių svečiams palieka šių apylinkių kraštovaizdis: gausybė didesnių ir mažesnių ežerų, vingrūs upeliai, slėpiningi miškai.

Labiausiai, žinoma, visus į čia traukia Asvejos ežeras, tyvuliuojantis Molėtų, Švenčionių ir Vilniaus rajonų ribose, 8 km į vakarus nuo Pabradės, 7 km į rytus nuo Giedraičių. Tai ilgiausias Lietuvos ežeras. Su įlankomis jo ilgis — apie 30 km, be įlankų — apie 22 km.

Tai siauras ežeras. Didžiausias jo plotis yra 880 m. Ežero krantų ilgis — apie 72 km, paviršiaus plotas 1015 ha. Ežere žaliuoja šešios salos (jų bendras plotas 4,5 ha). Didžiausia — ties Dubingiais. Ji susijungusi su krantu ir virtusi pusiasaliu. Joje yra ir minėtasis Pilies kalnas. Ežero pakrantes pajvairina trys įlankos (atšakos): pietvakarių — Žalktynės (ilgis beveik 5 km, didžiausias plotis — 420 m, didžiausias gylis apie 37 m), šiaurės rytų — Vyriogalos (ilgis beveik 3 km, didžiausias plotis apie 460 m, didžiausias gylis daugiau kaip 17 m), šiaurės vakarų įlanka (ilgis 800 m, plotis apie 100 m). Ežero pietrytinę dalį nuo likusios skiria sąsmauka, kuria teka upelis. Šiaurės vakaruose ežeras vos 30—40 m platumo.

Asveja tyvuliuoja didžiulio, siauro, stačiašlaičio klonio, priemenancio upę, dugne. Ežero vandens paviršius ties piliakalniu yra 140 m aukščiau jūros lygio. Jo dugnas gana nelygus: čia gilios daubos, čia seklos.

Gilių daubų daugiau kaip 30. Pietrytinėje ežero dalyje, ties Žingių kaimu, yra giliausia dauba — 50 m. Vidutinis ežero gy-

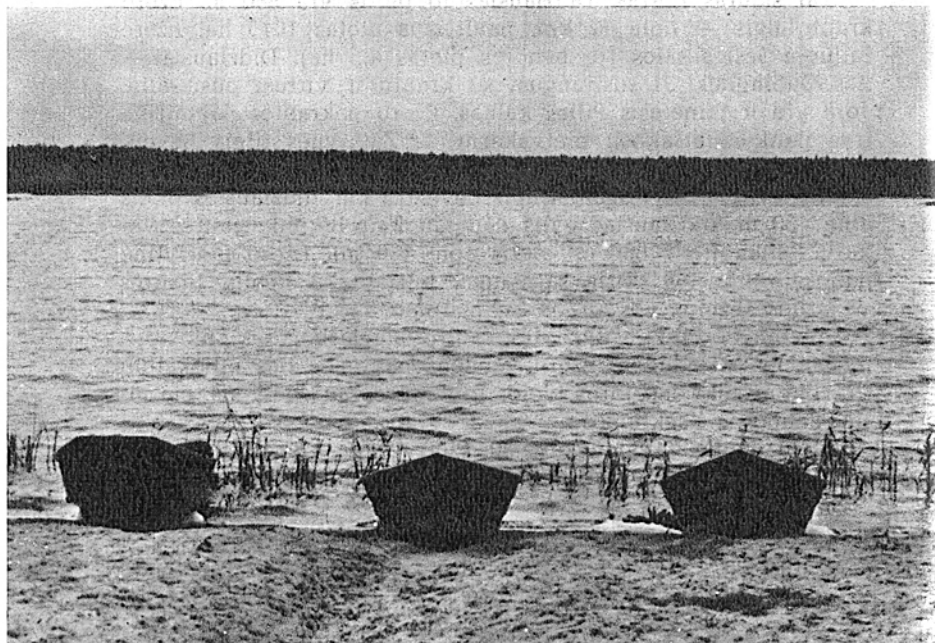
lis — apie 15 m. Bendras ežero lovio gylis siekia 70—90 m. Duburiai tęsiasi išilgai didžiausios ežero ašies.

Atabradas siauras, smėlingas ir žvyringas. Povandeninių atabrado sekumos taip pat siauros, tik kai kur siekia 30 m pločio.

Spėjama, kad Asvejos ežeras susidarė paskutiniojo apledėjimo pirmosios stadijos metu, maždaug prieš 30 tūkst. metų.

Labai įvairi ežero vandens augmenija. Jame gausu viksvų, paprastųjų nendrių, ežerinių meldų. Rečiau pasitaiko siauralapių švendrų, balinių asiūklių. Beveik visu pakraščiu, 3—4 m nuo kranto, šnara meldų šeimynos. Aplink visą ežerą keroja maurabragiai (0,5—5 m gylyje). Vyriogalos įlankoje gausu plūdžių ir vandens lelijų. Kai kurios plūdžių rūšys (alpinė, dyglia-viršūnė, dryžuotoji ir kt.) Lietuvos ežeruose retai aptinkamos. Iš viso ežere yra apie 60 vandens augmenijos rūšių. Giliau kaip 7,5 m augmenijos neaptinkama.

BALUOŠŲ PAKRANTĖJE

DUBINGIŲ APYLINKĖSE

Asvejos ežerą maitina požeminės versmės, jo pašlaitėse gausu šaltinių. Į ežerą įteka bei iš jo išteka keli upeliai. Iš Suoselio ežero, esančio netoli Dubingių miestelio, į Asveją įteka Melnyčėlė. Tai neilgas, vos 1,2 km upelis. Minėtini dar keli į ežerą įtekantys upeliai: Kirnė, Ilgelė (iš Ilgio ež.), Baluoša (iš Baluošų ež.), Mežuona (iš Mežuono ež.).

Iš Asvejos ežero Vyriogalos įlankos (atšakos) išteka Dubinga. Tai didžiausia upė šiose apylinkėse — 37 km ilgumo. Upės ištakas dėl tankaus švendryno beveik nepastebimas. Toliau upė vinguriuoja nepraeinamu raistu, persirita per Viranglio, Redžio ežerus ir įteka į Žeimeną 18 km nuo jos žiočių, ties Pabradės miestu. Upės nuotėkiui turi įtakos ežerai, todėl net ir vasarą ji gana vandeninga.

Pasigrožėjus Asveja, galima aplankyti ir kitus vaizdingus, nors ir mažesnius Dubingių apylinkių ežerus.

Molėtų ir Švenčionių rajonų ribose, 1 km į šiaurę nuo Dubingių miestelio, tyvuliuoja Baluošų ežeras. Ežero plotas — 260 ha, kranto linijos ilgis beveik 10 km. Ežere pūpsa keturios salelės (1,7 ha). Baluošų kranto linija mažai vingiuota, krantai aukšti ir statūs, gražiai apaugę pušynais. Prie ežero yra 1863 m. sukilėlių stovyklos pėdsakų.

Už 4 km į pietvakarius nuo Dubingių liūla Gaveikių ežeras. (Jo plotas 53 ha), įsiterpęs Vilniaus ir Molėtų rajonų ribose. Ilgis jo 1 km. Pakrantės pelkėtos.

1 km į pietus nuo Asvejos vidurio nusidriekęs Viranglio ežeras (plotas 27 ha): labai siauras, ilgesnis kaip 2 km. Ežero krantai aukšti, apsikaisę miškais.

Šių apylinkių paežerėse, ypač Asvejos ir Baluošų pakrantėse, daug turistų ir žūklės mėgėjų. Minėtais ežerais ir upeliais eina vandens turizmo mėgėjų maršrutai (žr. J. Obelienius, Lietuvos TSR vandens turistų keliai. Vilnius, 1972).

Neatskiriama Dubingių apylinkių peizažo dalis — miškai. Vientisas miško plotas žaliuoja prie Asvejos ežero Žalktynės atšakos ir nuo jos į pietus. Pilies kalno šlaitai tankiai apaugę

šimtamečiais miškais — ąžuolais, lapuočiais. Ypač miškinga rytinė Asvejos paežerė. Čia miškai kaišo daugiau kaip 50 % viso paežerės paviršiaus.

Bet kuriuo Asvejos krantu keliaujančius sveikina sena ąžuolų giraitė, beržynėlis, kvapnus pušynas... Įspūdingas ąžuolynas dunkso netoli didelės ir gražios Žalktynės įlankos. Tai tipiška senagirė. Čia šnara seni ąžuolai, kurių liemens keli vyrai neapkabintų. ąžuolynais pasipuošęs Asvejos šlaitas prie Liudgardos vienkiemio. Didelis ąžuolynas ošia prie Žvernos upelio, tarp Trakų kaimo ir Baluošų ežero.

Pietinėje Žalktynės atšakos pakrantėje ir Baluošų — Asvejos tarpuežerėje šlama didelis baltalksnynas, o Šakinos miške galima pasigėrėti vieninteliu šiose apylinkėse stambesniu maumedynu.

Asvejos ežero šlaitų puošmena — pušynai. Miškuose daugybė įvairiausių vaistingųjų augalų, uogų, grybų. Įvairi ir gausi šių miškų fauna.

Prieš pirmąjį pasaulinį karą paasvejo miškai (650 ha) priklausę grafui Tiškevičiui. Grafas negailestingai kirto miškus, medieną plukdydavo Žeimeną, Nerimį į Vilnių. Hitleriniai okupantai smarkiai nualino Dubingių miškus. Dabar jie (plotas 3109 ha) priklauso Dubingių ir Purviniškių girininkijoms. Tarybiniai miškininkai rūpinasi, kad Dubingių miškai vis didėtų, sumaniai juos eksploatuoja.

Minėtini Dubingių apylinkėse esantys gamtos paminklai. Tai pietiniame Asvejos pusiasalyje, prie Meironių kaimo, Šakinos miško 118 kvartale auganti pušis (skersmuo 1,62, aukštis — 35 m). Sena pušis yra ir rytiniame Baluošų ežero gale. Šakinos miške, netoli Meircnių kaimo, guli jau minėtasis Mojaus (gegužės) akmuo.

Dubingių apylinkės kalvotos — 180 m virš jūros lygio.

Didesnė dalis Dubingių apylinkių ežerų, taip pat vakarinė ir pietvakarinė miškų dalis priklausė Dubingių landšaftiniam draustiniui (3450 ha).

ЮОЗАС МИКОЛОВИЧ ИШКАУСКАС

ДУБИНГЯЙ

На литовском языке

Изд. «Минтис» Лит. ССР, 1974 г.

JUOZAS IŠKAUSKAS

DUBINGIAI

Apipavidalinimas ir nuotraukos Zino Kazėno

Redaktorė N. Voveraitienė

Meninė redaktorė R. Verygaitė

Tech. redaktorė B. Sodytė

Korektorės V. Ščerbavičiūtė ir I. Burnelytė

Duota rinkti 1973.XI.16. Pasirašyta spausdinti 1974.II.20. LV 00876. Popierius: gilaspaudinis, for. 70×108¹/₃₂ 1,4 sp. l. 1,82 apsk. l. l. Tiražas 12 000 egz. Kaina 20 kp

Leidykla „Mintis“, Vilnius, Sierakausko g. 15.

Spausdino Valst. K. Poželos sp., Kaunas, Gedimino g. 10. Užsak. Nr. 1657